

ПРИЈАТЕЛСКА КОНКУРЕНЦИЈА – ГРЧКО-СРПСКИТЕ ОДНОСИ И ОСМАНЛИСКА МАКЕДОНИЈА ВО ОСУМДЕСЕТТИТЕ ГОДИНИ НА 19 ВЕК

Кратка содржина

Целта на овој прилог е да ги прикаже контактите помеѓу двете балкански држави – Србија и Грција и нивниот правилен обид да се да постигне договор за поделба на османлиска Македонија на интересни сфери. Разговорите на двете држави, кои имале и сојузнички договор од 1867 година, се воделе на неколку нивоа. Официјално, помеѓу дипломати и политичари, но и неофицијално помеѓу дипломати и интелектуалци. Иако во Грција се сметало дека со Србија би можел да биде постигнат некаков договор околу Македонија, имајќи ја предвид послабата позиција на српската страна, првичните согледувања од истражувањата покажуваат дека тоа било многу тешко. Двете страни имале аспирации кон ист регион. Во Атина, на почетокот се сметало дека српските аспирации не се однесувале кон оние делови од Македонија кон кои Грција имала аспирации, но многу брзо се покажало дека интересите на Србите навлегувале многу појужно од грчките очекувања. Од друга страна, во Белград биле свесни дека српските интереси не би биле оставрени доколку немале некаков договор со Грција. Двете страни биле пријателски настроени една кон друга, но интересите им биле различни и конкурентни.

Клучни зборови: ГРЦИЈА, СРБИЈА, МАКЕДОНИЈА, ПРЕГОВОРИ, ИНТЕРЕСНИ СФЕРИ

Кога во првата половина на 1882 година Трикупис ја добил власта, тој морал да се соочи со фактот дека неговата земја на Балканот била осамена, без сојузници (Ναλτσα, 120). Пред него постоеле две опции. Едната била сојуз со Словените против османлиската држава. Тој имаше шанса уште во почетокот на 1882 година да покаже дали е за таа соработка. Имено, црногорскиот кнез Никола ѝ предложил на Атина создавање антиосманлиски сојуз во кој би влегле Грција, Бугарија, Романија и Црна Гора. Тоа од страна на грчката влада не било прифатено и покрај понудата на чело на тој сојуз да биде грчкиот крал Георгиос (Driault et Lheritier, 178). Исто така, набрзо не ги прифатил и српските предлози, и покрај наклонетоста на грчкиот крал, за создавање антиосманлиски сојуз. Ова покажува дека Трикупис едноставно не верувал во сојуз-

зот со Словените. Меѓутоа, од друга страна, тој не сакал да си дозволи да нема добри односи со словенските држави, посебно со Србија. Но, и Србите имале аспирации кон османлиската Македонија. Српските аспирации кон османлиската Македонија добро ги опишува видниот српски географ и дипломат Владимир Карик. Тој, во својата книга „Српска земља“, објавена во Белград во 1882 година, пишувал и за „српска Македонија“. Според него, на југ „српска Македонија“ ја сочинувале две области – Солунската и Битолската (Војводић, 30). За нас, заради темата, од интерес е да напоменеме дека во Битолската област, според Карик, влегувале следниве окрузи: Битолскиот, Кичевскиот, Решњанскиот, Преспанскиот, Охридскиот и Флоринскиот, а на запад границата одела по Црн Дрим и по планините на западниот брег на Преспанското и Охридското Езеро (Војводић, 30). Описот на Карик, кој на некој начин ги оцртувал првичните српски барања во османлиската Македонија, бил во спротивност со новата линија на грчки територијални аспирации во споменатиот регион. Во почетокот на осумдесеттите години на 19 век, под влијание на Константинос Папаригопулос и Силогосот за ширење на грчката писменост, била исцртана линија која почнувала од Охридското Езеро и одела преку Битола, Струмица, завршувајќи во Неврокоп (Јовановски, 2007, Јовановски, 2013).

Карик ги исцртувал контурите на српските аспирации во османлиската Македонија, но таму Србија немала разгранета пропагандна мрежа. Србите заостанувале во однос на Грците и Бугарите, особено на просветен и на црковен план. Затоа им требало помош од некаде, а тоа биле Грците. Српското воено аташе во османлиската престолнина Јеврем Велимировиќ во 1882 година испратил еден извештај до ресорното министерство со своите впечатоци од патувањето низ европскиот дел на Турција. Тој, во овој извештај, забележал дека Србите би можеле да извлечат корист при решавањето на македонското прашање, но затоа им била потребна грчка помош (Самарџић, 312).

Владата на Трикупис, иако првично не била заинтересирана за политичка соработка со Белград, не бегала од економско приближување со Србија. Во 1882 година бил склучен десетгодишен трговски договор помеѓу Грција и Србија со кој двете страни си го признаваат една на друга местото на најповластена нација, како и правата на Грците во Србија и на Србите во Грција (Константинова, 192).

Најверојатно, потпишувањето на трговскиот договор придонел во Белград да се размислува за понатамошна соработка со Атина на политички план. Кон крајот на 1882 година, во Атина пристигнал српскиот дипломатски претставник. Неговата цел била да се дојде до договор помеѓу двете држави околу заедничките интереси во однос на османлиската држава, посебно околу Македонија, но грчката влада во тој момент не била заинтересирана за склучување каков било договор со Србија (Dri-

ault et Lheritier, 178-179). Атина внимавала на односите со Цариград и не сакала да дојде до нивно повторно заладување, а исто така сметала дека Србија не е толку силна во Македонија за да мораат да се водат преговори. Но, како по традиција, честите промени на ставовите на атинските влади во однос на врските со одредени балкански земји и во овој случај нема да значат крај на можноста за почнување некакви преговори со Белград околу османлиска Македонија. Па така, грчкиот пратеник, во српската престолнина во есента 1883 година, му говорел на Пироќанац за можноста од заедничка работа на Грција и Србија со цел да обележат една политика на балканските народи, а тоа значи дека не сакаат никој од страна да им се меша и би било корисно да им се придружат и другите балкански држави (Терзиќ, 254). Тоа било почеток на една подруга политика на Атина во однос на Белград, но мора да забележиме дека и за тоа требало да помине извесен временски период.

Во текот на 1885 година грчката влада посериозно почнала да ја разгледува можноста за постигнување некаков договор помеѓу Атина и Белград во однос на Македонија. Грците сметале дека со Србија би можело многу полесно да се постигне согласност за Македонија поради послабата српска позиција во Македонија. Меѓутоа, така не размислувале Србите, кои веќе започнале да организираат митинзи низ српските градови заради заштита на, како што се истакнувало, своите браќа во Стара Србија и Македонија. Информациите за овие митинзи во почетокот биле пренесувани во атинскиот печат само како извештаи без коментари (Терзиќ, 272), но многу брзо и грчкото јавно мислење се заинтересирало за нив и посебно за петициите кои целосно биле печатени во весниците во Атина. Грчката влада малку порано покажала интерес за српските ставови околу Македонија. Во почетокот на јануари 1885 година владата во Атина му наложила на својот дипломатски претставник во Белград да ги испита српските погледи, а со тоа и аспирации кон Македонија, но и можноста за постигнување согласност за сојуз меѓу двете земји.¹ Одговорот бил помалку загрижувачки за Атина. Грчкиот амбасадор во својот извештај дава преглед на српската надворешна политика за која констатира дека е под влијание на Виена. Токму тоа и австриското присуство во Босна ги насочуваат српските погледи на југ кон Солун. Српските погледи кон југот нема премногу да ја исплашат Атина, но ќе ја направат претпазлива во разговорите што ќе следуваат.

Во Србија, кога биле во прашање односите со Грција и поделбата на Македонија на интересни сфери, постоело размислување за барање поддршка од Атина. Во 1885 година, претседателот на српската влада, Милутин Гарашанин, му поднел на српскиот крал Милан еден план врз

¹ Αρχειον Υπουργειων Εξωτερικων (ΑΥΕ), Πρεσβιας Βελιγραδι/1885/, α. 251, εω Βελιγραδι, 3 Ιανuari, 1885

база на кој требало да биде организирана српската пропагандна работа во европскиот дел на османлиската држава, поточно во т.н. Стара Србија и Македонија (Самарџиќ 2004, 109). Кога се во прашање Грците, Гарашанин сметал дека Србија, поради грчкото влијание во Цариград, имала потреба од грчка помош. Според него, добрите односи на Србија и Грција би можеле да го зголемат влијанието на Србите во османлиската престолнина (Самарџиќ 2004, 120). Според него, спогодбата помеѓу Србија и Грција била можна, но претходно било неопходно да се постигне договор околу поделбата на интересните сфери во Македонија престолнина (Самарџиќ 2004, 120). Речиси истовремено и грчкиот министер за надворешни работи, Контоставлос, му дал инструкции на грчкиот пратеник во Белград да ги почне разговорите за исцртување линија на зоната на интереси во Македонија престолнина (Самарџиќ 2004, 96). Грчкиот пратеник постапил согласно со инструкциите на владата. Многу брзо ја извештил за првите впечатоци, при што нагласил дека постои ентузијазам кај сите за договор против османлиската држава, но што се однесува да границата на интересните сфери работите нема да се одвиваат многу брзо. Меѓутоа, еден настан од септември 1885 година ќе ги промени работите.

Кризата на Балканот која ќе ја предизвика обединувањето на Бугарија со Источна Румелија во септември 1885 година бил настан кој ќе влијае на забрзувањето на грчко-српската соработка против османлиската држава (Лупас, 127-128). Извештаите на грчкиот дипломатски пратеник во Белград говореле за постоење волја кај српската влада да дејствува заедно со Грција и се подготвувала во таа насока (Ναλτσα, 118-119). Овие извештаи не биле без основа. Српскиот премиер и министер за надворешни работи, Милутин Гарашанин, го посетил грчкиот дипломатски претставник во Белград, Назос. Тогаш тој го замолил грчкиот дипломат да го праша Делијанис какво би било однесувањето на Грција кон идниот сериозен развој на состојбите во регионот. Средбата, од страна на српскиот политичар, била искористена да се изрази и желбата на Белград за сојуз со Атина (Lascaris, 90). Следните денови српскиот премиер два пати се сретнал со Назос на кого му ја претставил намерата на Србија да влезе во Македонија и во Стара Србија и без претходен договор со грчката страна, иако неговата земја сметала дека заедничкото дејствување на двете држави подобро би било слушано од страна на големите сили (Lascaris, 90). Интересно, овие српски ставови не го испровоцирале грчкиот премиер Делијанис брзо да му одговори на грчкиот дипломатски претставник во српската престолнина. Тој, дури на 2 октомври, го информирал Назос дека ги добил неговите телеграми (Lascaris, 90). Според него, идеите на Гарашанин биле добра основа за понатамошни разговори. Делијанис, заглавен во сопствените проблеми, задоцнил со брз одговор на српските барања. Сепак, и покрај задоцнувањето

со одговорот од Атина, грчкиот пратеник добил инструкции да замине за Ниш и да се сретне со кралот Милан и со Гарашанин (Лупас, 128).

Расположение за договор со Србија постоело и кај грчката јавност и кај опозицијата. Трикупис, лидер на грчката опозиција, за време на својот престој во Лајпциг, им изјавил на тамошните грчки студенти дека било потребно да се соработува со Србија, бидејќи таа била единствената држава чиешто интереси се поклопувале со грчките и не се прекршувале, затоа што српските аспирации не одеа подалеку од Стара Србија и Косово.² Тоа не било точно, но потребата за сојуз била посиљна.

Паралелно со почетокот на разговорите за сојуз, атинската влада им дала инструкции на своите конзули во Македонија да ја оценат позицијата и силата на српската пропаганда во областа. Врз основа на нивните извештаи, официјална Атина требало да го оформи својот став во однос на можните разговори за заедничко дејствување, како и за поделба на Македонија на интересни сфери. Грчкиот конзул во Битола, Пануријас, во својот извештај до министерството за надворешни работи тврдел дека само фантазијата можела да најде Срби во областите под негова конзулска јурисдикција.³ Исто така, тој дава и подробен преглед и за областите кои спаѓаат во Северна Македонија, а во кои тогаш Грција немала дипломатски претставник. Според извештајот на Пануријас во областите околу Скопје, Тетово, Куманово и Крива Паланка имало луѓе кои го користеле српскиот јазик. Сепак, тој го заклучува својот извештај со констатацијата дека во, како што наведува, чистите грчки реони на Македонија немало можности Србија да полага некакви права.⁴ Овој извештај покажува дека, и покрај заедничките интереси помеѓу двете земји, било тешко да се склучи грчко-српски сојуз. Многу лесно било тие две држави да се сложат околу тоа кој им бил заеднички непријател во моментот, но било речиси невозможно да се одреди зоната на интересите во Македонија. Грците биле тие кои повеќе се сомневале во српските намери околу делови од Македонија. Тие немале голема доверба кон Србите, бидејќи сметале дека српските претензии, не само кон северната туку и кон централната зона на Македонија, биле неосновани. Исто така, и покрај сите желби за пријателство и соработка, прашање е дали евентуалниот сојуз можел да се материјализира. Трикупис, кој наводно сметал дека бил можен сојуз со Србија, во разговорот со српскиот пратеник во Лондон, Мијатовиќ, на 29 септември 1885 година, изразил сомнеж во можноста од заедничка грчко-српска акција и тоа против оманлиската држава, пред сè поради воената неспремност на неговата држа-

² ДАРМ, м-438, ПО, Р-1, Ф-V, пов. 30, Атина, 25 септембра 1885

³ АΥΕ/В, Προξενίας Μακεδονίας, φακ. 1895, Πανουργίας – Εξωτερικών Υπουργείου, εν Βιτωλίου, 2 σепτεμβριου 1885

⁴ Ibid.

ва која немала генерали, високи штабни офицери и никакво воено искуство на грчката армија (Џамбазовски, 1985, 361). Најверојатно, ова исказување на искусниот грчки политичар ќе има влијание во понатамошните српски чекори во однос на Грција и можноста од заедничко дејствување. Преговорите ќе продолжат и понатаму, но со многу послаб интензитет. Србите, под австроунгарски притисок, краткотрајно забравиле на воената опција, а со тоа и на потребата од сојуз со Грците (Lascaris, 92). Таков бил и одговорот на Гарашанин до Назос. Кога е во прашање притисокот на Виена врз Белград, тука треба да го споменеме името на австроунгарскиот пратеник во српската престолнина Кевенхилер, кој вршел притисок врз српската влада (Лупас, 128).

Контактите кои биле воспоставени со Белград продолжиле и кон крајот на октомври кога Стојан Новаковиќ го посетил грчкиот амбасадор во српската престолнина. Новаковиќ нагласил дека говори во име на Пироќанац, инаку еден од лидерите на опозицијата, со цел да се постигне разбирање со Грција околу Македонија. Новаковиќ, во разговорот, му нагласил на грчкиот дипломат дека српското јавно мислење било наклонето кон сојуз со Грците и тоа го сметал за неопходно (Lascaris, 96). Назос, грчкиот претставник во Белград, му предочил на Новаковиќ дека тој не можел да се обврзе на конечен договор, бидејќи за такво нешто немал овластување од својата влада, но можеле да разговараат за Македонија (Kofos, 96). Тоа било добра шанса грчкиот пратеник да дознае за моменталните српски погледи за Македонија. Според извештајот на Назос, неговиот српски соговорник прифатил попомирливо однесување кога била во прашање демаркационата линија и Новаковиќ изгледал наклонет да го прифати како база за понатамошна дискусија предлогот на грчката страна за линијата Охрид — Крушево — Струмица — Мелник — Неврокоп, при што главната преокупација на Новаковиќ била како да добие обврзување на Грците за српски трговски излез во Солун (Kofos, 96). Новаковиќ, според грчкиот дипломат, нагласил дека за Србите оваа линија би била прифатлива доколку Грците ветат дека Солунското пристаниште биде слободно и за Србија (Lascaris, 97). Назос забележал дека ова би било прифатливо за Грција, но Србите своите погледи за територијален излез на море морале да ги насочат кон Јадранот. Ова е помалку чудно бидејќи ниту една од двете страни немала капацитет да заземе поголем дел од османлиските територии. Грчкиот дипломатски претставник во Белград, Мусикос, во еден свој извештај од 1890 година, врз база на документацијата со која располагал, се навраќа на разговорот на Назос со Новаковиќ, при што дури констатира дека српскиот политичар и дипломат го признал Солун како грчки град, а српските претензии во тој момент биле во северниот дел

на Македонија.⁵ Меѓутоа, најверојатно, овие констатации на грчките дипломати биле претерани. Имено, самиот Новаковиќ подоцна ќе напише дека „многу малку се помислуваше на заедничка акција во Македонија, зашто тука нитогаш немаше согласност помеѓу српските и грчките аспирации, иако живо започнало да се чувствува потреба од согласност. Непријателот не беше еден, на Грција сериозно не можеше да се смета, ниту, пак, таа покажуваше волја и спремност веднаш да влезе во акција“ (Новаковиќ, 396-397). Тој, исто така, во еден свој извештај од 1890 година, ќе се наврати на разговорот со Назос во кои истакнува дека неговата главна цел била да ги дознае грчките аспирации во Македонија, а одговорот бил линијата која веќе била прифатена во Атина. Назос, според неговите искажувања, му рекол дека тоа било стратегиската граница и немало можност од отстапки во тој поглед (Џамбазовски, 1988, 151-152). Овие искажувања на еден од учесниците во разговорот е сосема спротивно од грчките тврдења. Тоа значи дека не само што не била постигната согласност за Македонија туку двете страни биле свесни дека не постоеле услови за заедничко дејствување. Назос имал разговор и со Пироќанац. Во разговорот со Назос, Пироќанац одговорил дека ги дели погледите на Новаковиќ за кого рекол дека работел на една етнолошка студија која се однесувала на териториите кои биле интересни за двете страни (Lascaris, 97). Според српскиот политичар, студијата на Новаковиќ во иднина би послужила за расчистување на можните спорови меѓу двете страни.

Кога е во прашање можноста за некаква грчко-српска соработка, странските претставници во грчката престолнина забележале одредена љубомора за поголемата австриска заинтересираност за Србија (Documente, 669). Но, некои грчки политичари не го делеле ова мислење. Во интервјуто објавено во Лондон во октомври 1885 година, лидерот на грчката опозиција, Трикупис, навел дека Грција не била љубоморна на Србија и Романија за нивните релации со Австрија, но не била ниту подготвена да го следи Белград во оваа неплодна политика (Gounaris, 13). Грчкиот историчар Василис Гунарис, осврнувајќи се на оваа изјава на Трикупис, забележал дека ова не значело оти Србите неповратно ја изгубиле позицијата на „браќа“ (Gounaris, 13). Сепак, Грците полека станувале свесни дека во Македонија добивале уште еден ривал кој можеби бил „брат“, но со свои аспирации на теренот.

На 2 ноември 1885 година, Србија ќе изврши агресија врз Кнежевството Бугарија со што затегнатата ситуацијата на Балканот ќе кулминира. Османлиските власти ќе преземат мерки за засилување на своите сили на границата со Грција како превентива⁶.

⁵ АҮЕ, а. 148, Μουσικός – Δραγουμην, εν Βελιγραδι, 19 αприλιου 1890

⁶ ДАРМ, м-28, Blunt-White, salonica, 7 november 1885, FO 78/3777

Војната помеѓу Србија и Бугарија завршила релативно брзо со изненадувачката голема победа на бугарската војска. Тоа не можело да не влијае врз Грците кои биле изненадени како една млада воена сила успеала да победи, барем на хартија, далеку поподготвен противник. Бугарскиот војнички успех не можел да ги остави грчките политички кругови рамнодушни, посебно поради познатите аспирации на двете земји кон Македонија. Во Атина се сметало дека со победата врз Србија ќе дојде до засилување на бугарските позиции на Балканот. Секако дека таа можност не била прифатлива за Грција.

Крајот на Источнорумелиската криза завршил со потврда на бугарското обединување кое се должело на воената победа врз Србија. Од друга страна, пак, Грција во пролетта 1886 година, поради непопустливоста на владата на Делијанис, која упорно барала територијални компензации на сметка на османлиската држава, се соочила со поморска блокада од страна на Големите сили. Тоа довело до пад на владата на Делијанис. Сето тоа довело до нова состојба на Балканот која морала да ја имаат предвид владите во Атина и во Белград. И двете имале аспирации кон османлиска Македонија, но сега во регионот се појавил и нов фактор кој оваа област ја гледал како дел од својата идна територијално проширена држава – Бугарија.

Владата во Белград, најверојатно, со цел да ја засили својата активност на османлиска територија, за српски дипломатски претставник во Цариград го испратила познатиот српски научник и политичар Стојан Новаковиќ. Тој се покажал како вистинско решение за српските амбиции. Многу брзо успеал да склучи конзулска конвенција со османлиската влада, со што било овозможено отворање српски конзулати на османлиска територија, вклучително и во Македонија. Кога се во прашање Грците, треба да се напомене дека овој српски политичар, дипломат и научник бил почитуван од нивна страна, бидејќи сметале дека бил пријателски настроен кон нивната држава (Лупас, 129).

Паралелно со праќањето на Новаковиќ во Цариград, во Белград се размислувало и за поблиски контакти со грчката влада. Во текот на декември 1886 година, во грчката престолнина пристигнал српскиот полковник Топаловиќ. Самиот факт дека се работи за српско воено лице и пратеник на белградската влада бил доволен за сомневања кај пратениците на големите сили и османлиската држава. Британскиот пратеник во Србија веднаш побарал информација од српскиот министер за надворешни работи, Франасовиќ, околу целта на посетата на Топаловиќ на грчката престолнина. Одговорот можел да се очекува. Имено, српската влада не му издала никаква наредба на Топаловиќ за политички прашања, но доколку грчката страна го поставила тоа тогаш, тој можел

во лично име да говори за балканска конфедерација.⁷ Овој одговор, нормално, не го задоволил британскиот дипломат кој во својот извештај до Форин офисот отворено го искажал својот сомнеж дека Грција и Србија се обидуваат да постигнат некаков договор околу идната поделба на Македонија.⁸ Откако не успеал да дознае нешто повеќе од Франасовиќ, британскиот претставник се обидел да дојде до информации преку разговорот со грчкиот пратеник во Белград, Назос. Претходно грчкиот дипломат бил на разговор кај српскиот крал Милан со кого разговарал за идејата за балканска конфедерација.⁹ Назос, за разлика од српскиот министер, рекол дека било можно Топаловиќ да поставил политички прашања. Тој, на многу дипломатски јазик, му укажал на својот британски колега дека не знаел што сакала неговата влада, но многу жалел што немало кој да му укаже на султанот дека разбирањето со Грција би било постигнато преку дипломатски концесии кон неа. Истовремено, и британскиот амбасадор во грчката престолнина се интересирал за посетата на Топаловиќ. Трикупис, во разговорот со него, му рекол дека со гостинот од Србија размениле видувања за можноста од постигнување договор за сојуз помеѓу балканските држави. Според Трикупис, неговите погледи се разликувале од тие на Топаловиќ. Тој сметал дека бил можен сојуз и без договор за распределба на териториите на османлиската држава.

Грците сè уште немале јасна претстава на кои територии на османлиската држава се однесува терминот Стара Србија. Затоа нивните дипломати и во Белград и во османлиската држава често испраќале извештаи што се однесувале на српската пропаганда, но и на тоа до каде тие сметале дека се простира терминот Стара Србија. Така, грчкиот конзул во Битола, во еден свој извештај говорејќи за активностите што ги преземаат претставниците на српската пропаганда, посебно на Друштвото „Свети Сава“, дал мислење дека не треба да се посветува големо внимание, ниту, пак, да им се дава значење на активностите на ова српско здружение на територијата која потпаѓала под јурисдикција на битолскиот конзулат, односно дека тука не може да стане збор за употреба на терминот Стара Србија, а и грчкиот претставник во Белград сигнализирал дека под тој термин се подразбира македонската територија до Велес и Штип.¹⁰ Тоа значело дека српските аспирации не ја засегнувале линијата на грчките барања во Македонија, но иднината ќе го демантира тоа.

⁷ ДАРМ,м-160, Wyndham-Earl of Iddesleigh, Belgrade, 4 december 1886, FO 287/6

⁸ Ibid.

⁹ ДАРМ,м-160, Wyndham-Earl of Iddesleigh, Belgrade, 4 december 1886, FO 105/58

¹⁰ АΥΕ/В, Πρεσβεία, 1887/Κωνσταντινούπολις, Πανουργίας - Μαυροκορδάτου, Βιτωλιος, 31 μαρτίου 1887

Победата на Трикупис на изборите во Грција од страна на српскиот крал Милан се сметала како добра можност за разговори со Атина околу усогласување на претензиите на двете земји кон османлиска Македонија. Српскиот монарх отворено му го изјавил тоа на грчкиот пратеник во Белград, Назос (Дупас, 129). Тој, од своја страна, изјавил дека, за почеток, таквите разговори би требало да бидат поведени на полуофицијално академско ниво.¹¹ Според неговите размислувања, таа иницијатива требало да ја поведат Силогосот за ширење на грчката просвета од Атина и Друштвото „Свети Сава“ од Белград. Затоа воопшто не било чудно што наскоро таквата идеја ќе биде спроведена. Претседателот на Друштвото „Свети Сава“, Николајевиќ, имал средба со грчкиот пратеник во Белград на која ѝ понудил на Атина договор околу заедничката граница на интересните сфери во Македонија (Kofos, 99). Грчката влада многу внимателно го разгледала овој предлог на Николајевиќ зад кој, всушност, стоел официјален Белград, но не одговорила на него. Постоела и причина за тоа. Имено, во српското барање биле споменати и Охрид, Битола и Лерин, а тоа кај Грците предизвикало изненадување и револт (Дупас, 130).

Затоа не зачудува фактот што Грците сè повеќе започнале да следат сè што се случувало во Србија, а било поврзано со Македонија. Прославата на 500-годишнината од Косовската битка, која со голема помпа била направена во Србија, не останала незабележана во грчкиот печат. И тоа токму околу прашањето за Македонија. Па така, во атинскиот „Акрополис“ било забележано дека Македонија веќе го зазела местото во српскиот историски симболизам (Gounaris, 18).

По отворањето на конзулатите во Солун и во Скопје, Србите во 1889 година го отвориле својот конзулат во Битола. Отворањето на српскиот конзулат во Битола било направено на 12 (25) април 1889 година на Марков ден (денот на Крал Марко) (Терзић, 2008, 331). Симболиката била повеќе од очигледна. Поврзувањето на модерното време со средновековното минато само покажувало кон што целат Србите. Оваа постапка на српската влада немала да најде на поволен прием во Атина. Иако Грците официјално не се бунеле, нивното однесување во преговорите, кои ќе се водат во текот на деведесеттите години на 19 век за поделба на Македонија на интересни сфери, покажале дека српскиот конзулат во Битола им бил трн во окото. Ако се има предвид дека Грците ја сметале Битола за неоспорен дел од својата интересна сфера во османлиска Македонија, тогаш нивното однесување воопшто не било изненадувачко.

Отворањето на српските конзулати во Македонија, мора да се забележи, не било во грчки интерес. Така, отворањето на српските конзулати во Скопје, Битола и во Солун предизвикало интересни и не многу

¹¹ Ibid.

пријатни написи во грчките весници (Γουναρης, 405). Сепак, вратите за некаква спогодба со Србите, барем кај грчките новинари, не биле целосно затворени. Тоа може да го забележиме во една статија во влијателниот атински дневен весник „Акрополис“. Во еден коментар, посветен на Македонија и можноста за компромис со другите аспиранти кон оваа османлиска област, авторот забележал: „Грците станале многу потрезвени и волни за правење зделка за Македонија. Доколку тие можат да постигнат договор со Бугарите, најжестокиот непријател, тогаш тие сигурно можат да го направат истото тоа со Србите. Само со единството и соработката, балканските држави би можеле да ја избегнат судбината да бидат кукли на Големите сили“ (Gounaris, 15).

Може да заклучиме дека во осумдесетите години на 19 век започнале одредени преговори помеѓу Атина и Белград за поблиска соработка во однос на османлиска Македонија. Овие преговори биле на некој начин продолжување на договорот за сојуз помеѓу двете држави од 1867 година кој никогаш не профункционирал. Иако разговорите во овој период не биле со поголем интензитет, сепак, на некој начин, тие биле вовед во тоа што ќе се случува во односите помеѓу двете држави во последната деценија на 19 век, барем кога е во прашање Македонија. Двете страни, а особено грчката, веќе добиле појасни претстави до каде би се движеле аспирациите кон османлиска Македонија. Иако, навидум, и во Белград и во Атина се сметало дека би можело да се преговара за Македонија и да се дојде до некаква спогодба, иднината нема да го потврди тоа, а единствениот одговор лежи во фактот што и двете страни ја сметале оваа област за дел од своето историско наследство така како што го гледале и толкувале.

Литература

Необјавен архивски материјал:

Државен архив на Република Македонија:

Микрофилмуван архивски материјал: м-28, м-160, м-438

Објавени документи:

Војводиќ. М. (2003). *Стојан Новаковиќ и Владимир Кариќ*. Београд: Клио.

Џамбазовски, К. (1985). *Граѓа за историјата на македонскиот народ од Архивот на Србија*, т.4, кн. 1, Белград, 1985.

Монографии и статии

Driault, E. et Lheritier M. (1926). *Histoire diplomatique de la Grece de 1821 a nosjours, t. IV*, Paris.

Gounaris, B. C. (2004), "'A Mysterious Bond forged by History': The Making of Greek – Serbian Traditional Friendship in 19th Century Greece", *Balkan Studies*, 4,5 (1-2), Thessaloniki.

Γουναρης, Β. (2008). *Τα Βαλκανια των Ελληνων*. Θεσσαλονικη: Επικεντρο.

Јовановски, Д. (2007). „Константинос Папаригопулос и Македонија“. *Историја, историографија и настава по историја*. Скопје: СИРМ.

Jovanovski, D. (2013). "Science and politics – The creation of the Northern line of the Greek aspirations in Ottoman Macedonia", in: *The name issue revisited*, Skopje: MIC.

Kofos, E. (1980). "Dilemmas and orientations of Greek policy in Macedonia 1878-1896", *Balkan Studies*, 21, Institute for Balkan studies, Thessaloniki.

Kofos, E. (1982). "Greek-Serbian relations and the question of Macedonia 1879-1896" in: *Greek-Serbian cooperation 1830-1908*, Belgrade.

Константинова, Ју. (2008). *Балканската политика на Грција*. Велико Търново: Фабер.

Lascaris, M. (1932). "Greece and Serbia during the War of 1885". *Slavonic and East European Review*, Vol.11, No. 31.

Лупас, А. (2018). „Стојан Новаковиќ и Грци: Грчке перцепције о Стојану Новаковићу“, *Стојан Новаковиќ: поводом сто седамдесет пет година од рођења*. Београд: САНУ.

Ναλτσα, Χ. (1963). *Ανατολικη Ρωμυλια. Η καταληψις αυτης υπο των Βουλγαρων και ο ναυτικος αποκλεισμος της Ελλάδος 1885-1886*, Θεσσαλονικη.

- Новаковић, С. (1905). *Балканска питања и мањеисторијско-политичкебелешке о Балканском полуострву*. Београд.
- Самарцић, М. (2004). „Делатност Милутина Гарашанина на организовању српске пропаганде у Старој Србији и Македонији 1885 године-корени и план“, *Историјски часопис*, књ. LI, Београд.
- Самарцић, М. (2004). „Извештај мајора Јеврема Велимировића о путовању по Турској 1882 године“, *Зборник Матице Српске за историју*, бр. 69-70, Нови Сад.
- Терзић, С. (1992). *Србија и Грчка*, Београд: САНУ.
- Терзић, С. (2008). „Конзулат Краљевине Србије у Битољ (1889-1897)“, *Историјски часопис*, књ. LVII, Београд.